

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lær af fortiden - Lev i nutiden
Virk for fremtiden

August/september 1983

245. - 41. årgang

Det sidste læs køres hjem

4

Akvarel af Rasmus Christiansen

Landbrugsmuseet, Kgs. Lyngby

Under festlige former blev det sidste læs neg kørt hjem af hele mandskabet. Karle såvel som piger. Med sig bragte man »kællingen« - det sidst bundne neg, der var klædt ud som en høstpige. Overrasket dukkede mand og kone på gården op og bød straks på diverse forfriskninger.

**Medlemsblad for
Dansk Slægtsgaardsforening**
oprettet 5. juli 1941

Redaktion:

Hans Hviid, Fåredammen 11, 5300 Kerteminde,
telefon (09) 32 14 61.

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Fru Inger Hansen, Bjerggaardsvænget 9, 2840 Holte,
telefon (02) 80 25 37. Postgiro nr. 8 08 31 42. (mellem kl. 17 og 18).

Slægtsgaardsarkivet:

Adresse: H. C. Andersens Boulevard 4,
(2. sal t.v.), 1533 København V, telefon (01) 11 67 20.
Arkivar Margrethe Ransy, telefon (01) 37 73 22.
Arkivaren træffes på arkivet tirsdag og onsdag kl. 14-16
eller efter aftale.

Foreningens revision:

Gdr. Vagn Mathiasen, Langerød, Fredensborg
Økonomikonsulent Peter Schon Andersen,
Nordsjællands Landboforening, Hillerød.

Landsstyrelsen:

LANDSFORMAND: Gårdejer Jens P. Petersen, (R), Thyrasvej 7,
4100 Ringsted, tlf. (03) 61 00 23.

Næstformand: Gårdejer Holger Buch Juul,
Ribevej 13, Ødsted, 7100 Vejle, tlf. (05) 86 50 21.

Gårdejer Peder Møller Frifelt, Frifeltgaard, 6870 Ølgod,
tlf. (05) 24 30 87.

Ovennævnte tre udgør bestyrelsens forretningsudvalg.

Gårdejer Jørgen Skoven, »Skoven«, Asdal, 9950 Hirtshals,
tlf. (08) 97 11 66.

Gårdejer Knud Raunkjær, Raunkjærgaard, Knudevej 3,
Lyhne, 6880 Tarm, tlf. (05) 25 00 11.

Gårdejer Peder Larsen, St. Engeborg, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. (07) 52 24 85.

Gårdejer Poul Ipsen, Paradisgaarden, Ibsker, 3740 Svaneke,
tlf. (03) 99 65 35.

Gårdejer N. Sehested, Herredsvej 2 B, Holmstøl,
8883 Gjern, tlf. (06) 87 50 19.

Gårdejer Chr. Thyboc, Kirkemosegaard, 8991 Spenstrup,
tlf. (06) 47 70 87.

Gårdejer Vagn Mathiasen, Solgaard, Toeltvedvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. (02) 19 38 37.

Formand for arkivudvalget:

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, Vestervang - Marrebæk,
Tværvej 5, Marrebæk 4873 Væggerløse, tlf. (03) 87 73 57.

Gårdejer Thomas Dahlmann, Vandlingvej 122, Vanding,
6100 Haderslev, tlf. (04) 52 36 97.

Gårdejer Carl Martin Christensen, Badstrupvej 39, Badstrup,
5484 Uggerslev, tlf. (09) 85 11 74.

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. (03) 82 51 45.

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariemind«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. (09) 97 23 21.

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, 5350 Rynkeby,
tlf. (09) 39 13 17.

Formand for bladudvalget.

Æresmedlem af landsstyrelsen.

Revisor Kr. Foged, København.
Æresmedlem af foreningen.

36,3 milliarder

Den offentlige mening har ikke en helt klar opfattelse af den erhvervsmæssige virkelighed der knytter sig til landbrugsproduktionens værdi og nyttevirkning for hele samfundsapparatet. Og det afspejler sig også i den politiske vurdering som ofte er lemfældig. Strækkende sig fra de socialistiske yderstandpunkter helt frem til borgerlige holdninger ses en ideologisk anskuelse, der påpeger at samfundsstøtte i en krisetid end ikke er formålstjenlig. Og landmænd, der har medvirket til disse politiske partiers eksistens, må have en mærkelig smag i munden.

— Med dette som baggrund er det nødvendigt at pege på en enkel og letforståelig kendsgerning, der skulle kunne fortælle alt. Handelsstatistikken for 1982 viser en produktion hvis værdi er 36,3 milliarder og dertil kan så meddeles en nok så interessant tilføjelse, at importen af råvarer i landbruget beløb sig til bare 7 milliarder, således at nettoeksporten blev på 29 milliarder. Og dette viser tillige en stigning på hele 4,2 milliarder. — Hertil kan så yderligere nævnes, at opgjort pr. landbofamilie steg den-nes indkomst til 68.000 mod 40.000 kr. i 1981.

— Der er altså tale om en meget betydelig samfundsindsats via den enkelte bedrift, uden at denne omsætter sig i en indkomst, der betyder lighed i indtjeningen befolkningsgrupperne imellem. Landbruget ligger langt bagefter i indkomstudviklingen, men foran, når det gælder nettovalutatilgangen. — Man bør viden om mærke sig dette og først af alt være realister. Og dette må så indebære et virkeligt medarbejderskab, når det gælder lovgivning i en betrængt tid. Dansk landbrug går i knæ og samfundet vil lide herunder, hvis der ikke gives den overgangshjælp, der fastholder de dygtige i erhvervet. Politiske surmulerier og ideologiske falbelader er derfor helt uden mening. — Vi bør overalt i meningsbrydningen lade det konkrete være retningsgivende og forkaste gamle og ensidige klassebedømmelser. Vi skal sammen have det meste ud af alt det, der udrettes i det daglige og som samlet giver stort udbytte. Og her hævder landbruget sig som en vældig faktor. Derfor denne - desværre nødvendige - påtegning af at en kommende større velstandsudvikling har som grundfundament et dansk landbrug, der ikke får tæring fra misforståelser, men tværtimod næring fra indre bidrag og ydre støtte, givet med forståelse og nøgtern erkendelse som baggrund. — De 36,3 milliarder (henholdsvis 29 milliarder) bør tale stærkt til alle.

Jens P. Petersen.

Træk af Sønderjyllands Historie

Vi bringer her med særlig tilladelse gdr. Torp Friis Møllers store vægtige foredrag, som han holdt ved landsmødets festmiddag.

Hjemstavnen sammenbinder os alle. Fordi vi alle først og fremmest bærer Hjemstavnen i Hjertet. Den er et Stykke af vor Tilværelse. Den er Arv og Testamente. Vi, som Tilhører de gamle Slægter, bærer alle i os uanset nationalt Sindelag — en Arv, der stedse ledsager os — og fra hvilken vi ikke kan løsrive os.

Det er det Baand, som Hjemstavnen slynger om alle sine Børn fra Slægt til Slægt. (Citat af Hejsebjerger Poulsen om de Sønderjyske Slægter).

Hjemstavnen har givet os en Arv, en 1000 aarig Historie.

Denne Historie taler om Fællesskab mellem Mennesker i Livet og i Døden.

Den taler om et godt Naboforhold og om Troskab og Ærlighed blandt Mennesker.

Den taler til os om Hjælpsomhed ved Sygdom — ved Ulykke og Ildebrand — den taler om Fællesskab blandt Mennesker i Lykke og Glæde, men endnu mere om Fællesskab i Sorg og Nød.

Vore Fædre kendte ogsaa Fællesskabet i Kirken, — De sad med den samme Salmebog i Hænderne, med de samme Toner i Hjertet, — de kendte det Fællesskab, som gjorde Livets Tyngde lettere at bære og gjorde fælles Glæde til dobbelt Glæde.

Alt dette fortæller Hjemstavnsens Historie os. Det er en overmaade rig Arv. Gid aldrig Massemedier maa faa Held til at ødelægge de sidste Stumper af denne Arv. Så bliver Menneskets Hverdag fattig og fyldt med Bitterhed. Og Livet er kort og fattigt nok endda. Fællesskabet var fra Arilds Tid den store Styrke og det bærende Fundament i Hjemstavnen.

Det nationale Liv behøver ikke at løsne det Baand, som Hjemstavnen slynger om os Nord-slesvigere. Dets Modsætninger behøver ikke at blive ført ind i den daglige Tilværelse.

Hjemstavnsens Historie fortæller os om Mennesker, i hvis Fodtrin der groede Velsignelser. Fredselskende og med sunde Tanker gik de udenom den gølge Strid. De var i Pagt med det som gror frem i det skjulte og giver det daglige Liv dets enfoldige Kraft. Også det er Arv og Testamente.

Gid det maa være os forundt — i vor splittede og hadfyldte Tid — Også at give den Arv videre til vore Børn.

Een Og Anden vil maaske tænke — Historie kan saamænd være meget interessant, men hvad kommer det os egentlig ved i moderne Tidsalder.

Uden Fortid havde der ikke været nogen Nutid, og uden Nutid ville der aldrig komme nogen Fremtid.

Det er nu en Gang en Livslov, som Mennesket i al sin Fremskridt og Viden ikke har nogen Mulighed for at ændre paa.

* * *

Landet mellem Ejder og Kongeaa har været dansk saa langt Historien kan vise. Om det kaldes Sdr. Jylland eller Slesvig er underordnet, — det er Udtryk for det samme. Sproget var dansk, bortset fra Marskomraaderne ude ved Vestkysten, — her boede Friserne, og de talte frisisk.

Da Landet blev samlet, laa Danmarks Tyngdepunkt ved Jelling, — men omkring Aar 1025 flyttedes dette til Østdanmark, og Slesvig blev det Grænseland, det har været siden.

Jarl - Kongeaa beskytte Grænselandet

Mindre kloge Dispositioner fra forskellige danske Kongers Side afstedkom, at Landet ret hurtigt kom under det Syd for liggende Holstens Indflydelse. — Først økonomisk, senere ogsaa politisk.

Dansk Adel maatte vige for holstensk. Udenlandske Embedsmænd og gejstlige syd fra fulgte med. Herved opstod en Overklasse, der talte tysk og kom til at præge Udviklingen baade sprogligt, retsligt og kulturmæssigt.

Skønt Danmark gennem Aarhundrene beholdt Overherredømmet, fik dette land en særskilt Administration, den gled ud af Rigets Helhed og fik dermed en vis Selvstændighedsfølelse.

Administrationen blev paa tysk — først plattysk — senere — efter Reformationen blev det paa højtysk. Hele Retssproget blev ligeledes paa tysk. Tysk blev moderne — særlig i Byerne — det var kun Smaakaardsfolk og uvidende Bønder, der talte dansk.

Men Lovgrundlaget var jyske Lov af 1241, og den kom i Sdr. Jylland til at gælde i over 650 Aar — helt frem til 1900, og den blev oversat til plattysk.

Da denne Lov som følge af Samfundsudviklingen paa adskillige Punkter blev forældet eller utilstrækkelig, blev den erstattet med Dele af forskellige tyske love.

Særlig for Adelen — Gejstligheden — og Embedsstanden

Forholdet i Kongeriget var det samme, men her kom en ny Lov, Chr. 5 danske Lov 1663, men den fik aldrig Retsvirkning i Slesvig i al Almindelighed.

Officielt blev Landet styret fra København, men det var Hertugen i Gottorp og hans Embedsmænd, der havde den praktiske Administration.

De Forordninger, der skulle gælde for Slesvig blev udstedt af det tyske Kancelli i København, — Og de blev udstedt paa tysk. Modsat — ville f.eks. en sønderjysk Bonde klage til Kongen over et eller andet, maatte han først have Klagen oversat til tysk, et sprog han ikke kendte.

Dette skabte en ny stand: Advokaterne.

Saadan var Situationen nogenlunde op til 1830.

Den sønderjyske Befolkning blev saaledes i Aarhundreder Kastebold mellem Konger og Hertuger, — og Sønderjydens Livsholdning blev præget af denne Situation. Af Sind var han ikke stridbar, — som f.eks. Vendelboer og Frisere, — men Landets strategiske Beliggenhed gav ham vel heller ingen Mulighed derfor. Frisernes Motto var: »Hellere dø end Slave.«

Men Sønderjyden blev præget af to Ting — Taalmodighed og Stædighed. — Gang paa Gang blev den Velstand, han havde bygget op — knust og ødelagt af Hærskarere, der drog op gennem Landet, — om det var Ven eller Fjende var lige meget — de var omtrent lige slemme. Men taalmodigt og stædigt opbyggede han igen og igen. Skal jeg derfor give ham et motto, må det blive: »Saalænge der er liv, er der Haab.«

Slægt og Jord har i Sdr. Jylland været nøje forbunden i Fortiden, fra de gamle Slægter er overleveret saa meget aandeligt og kulturelt Arve-gods i vor Folkekarakter, at selv de, der har tysk Sindelag, og danske Sønderjyder er ikke, og kan ikke blive fremmede for hinanden. Dertil er der for lidt fremmed Blod.

Denne Rodfæstethed i Jord og Hjemstavn har givet den nordslesviske Folkekarakter et eget Præg, her mødes en Kærlighed til Hjemstavnen og alt det hjemlige som kun faa Steder. Det er Jorden der binder, det fælles Blod og den fælles skæbne.

Stiller man det naturlige Spørgsmaal. — Hvorfor er den nordslesviske Bondestand mere rodfastet i Hjemstavnen, kan en Del maaske henvises til de særlige Arvelove, som har været gældende her. Disse Love var særslesvige og kendtes ikke i Kongeriget, og de har haft delvis Gyldighed indtil 1913. De stammede fra ne Tid, hvor det ansaas for en Selvfølge, at Statens og Slægtens Interesser gjaldt fremfor den enkeltes individuelle Ønsker.

Men de nye Tider med mere liberal Tankegang gjorde, at disse Love ikke kunne og ikke skulle bevares.

Hærvejen

Nede fra Ejderen ved Rendsborg og op til Viborg gik Jyllands gamle Hovedvej — Hærvejen — den var snarere en Færdselsaare end en egentlig Vej, den gik i Sønderjylland langs med Højderyggen, der hvor Randen fra den sidste Istid var standset. Her laa paa den østlige Side de store Morænebanker med de stive Lerjorder, og de var ufremkommelige, her var Jorden mest jævn og fast, de svære Materialer Sten og Grus var aflejret her, Vandløbene var endnu smaa og lette at passere.

Denne Hærvej er flankeret af særlig mange Gravhøje, og den regnes for henved 4½ Tusind Aar gammel. Vejmæssig var den Jyllands Rygrad, der var selvfølgelig andre Veje, med den var Hovedvejen, den var den landværts Forbindelse til det store Europa. Den laa frit, ingen Byer dristede sig til at ligge nærmere end 1-1½ km.

Fra ældgammel Tid har der ad denne vej foregaaet Studedrifter til det sydlige Udland, det skete som Regel to Gange om Aaret — Foraar og Efteraar.

Efter at Columbus i Aaret 1465 havde opdaget Amerika, og senere da Skibe kom hjem til det sydlige Europa med allehaande Kostbarheder, fik hele det sydlige Vesteuropa et Økonomisk Opsving, der bredte sig op gennem Landene, det gav Krav om flere og bedre Varer.

Herved fik ogsaa Studehandelen et vældig Opsving.

Hvor mange det drejer sig om, ved man ikke helt nøjagtig, nogle gik ogsaa ad Søvejen særlig til Holland og mest i Krigstider.

Sidst i 1550-erne fik Sønderjylland en mærkelig Opdeling, der var af skattemæssig Karakter. Den Nordligste Del fik Hertug Hans den ældre og senere Kong Frederik d. 2., — fra Kongeaaren og ned til midt mellem Haderslev og Aabenraa fra Østersø til Vesterhav, derfra og til lidt nord for Flensborg fik Hertugen af Gottorp, saa fik Kongen igen et Stykke tværs over med Flensborg By i, den sydligste Del fik saa igen Hertugen, mens Ærø - Als og en Del af Sundeved, samt et Omraade ved Glücksborg tilfaldt Hertug Hans den yngre. Herved opstod 4 Toldomraader, saa Stude, der passerede Sdr. Jylland maatte betale Told 4 Gange, 2 til Kongen og 2 til Hertugen.

En Del af disse Toldregnskaber findes endnu, og her kan bl.a. ses, at Studeantallet topper ved Toldsted i Aaret 1696 med over 25.000 stk.

De Stude jeg her har nævnt, drejer sig formentlig kun om nordjyske Stude og fra Øerne, der ankom i større Flokke. Op gennem Aarene skifter

Navnene på de, der staar som Fortoldere, snart er det flest danske Navne, til Andre Tider er de tyske - frisiske eller hollandske Navne; paa disse Navne kan man aflæse om de økonomiske Forhold har været gode i Kongeriget eller ej, var det danske var de gode og omvendt.

Kalvene opkøbtes ved ½ Aars Alderen hos Bonden, og skiftede ofte Ejer flere Gange, til sidst samledes de paa store Studegaarde, og var først leveringsklar ved 4 Aars Alderen. Dagsreisen var som Regel 25 km. Turen fra for eks. Aalborg til Itzehoe eller Husum tog som Regel 12 Dage. Ved Vejen laa mange berømte Kroer, ved saadanne Kroer kunne raste op til 1000 Dyr pr. Nat.

Sdr. Jylland, Frihedens Land

I Sønderjylland foregik Handelen med de udenlandske Opkøbere, som Regel paa store Markeder. Klipleve Marked var den Gang det største Marked mellem Skagen og Ejderen. Denne Studerhandel var en tillidssag, et Ord var et Ord, det var sjælden nogen blevet snydt, ofte kunne der tjenes store Penge, men der var ogsaa Tragedier; der berettes om Tilfælde, hvor Studene ankom, og der netop var udbrudt Pest (sandsynligvis M. og K.-syge), de kunne saa ikke tages med hjem, og ingen ville købe Dyrene eller kun for en Slik. Da kunne velhavende Mænd pludselig være fallit, og flere tog deres eget Liv.

10 km sydvest for Aabenraa laa Sønderjyllands gamle Landsting — Urnehoved — her blev Konger hyldet, og her blev Konger Dræbt.

Aar 1074 forlod Svend Estridsen dette Ting i syg Tilstand, han tog til sin Kongsgaard i den nærliggende Landsby Søderup, og her døde han. I 1137 blev Erik Emune dræbt paa Urnehoved af Stormanden Sorteplov og 1523 samledes sønderjyske Bønder her paa Tinge i Protest mod Tilfangetagelsen af Chr. 2. i Sønderborg, det var paa dette Møde, at Nis Henriksen fra Hajstrup forsøgte at tale Frederik d. 1. Sag, men maatte skyndsomt tage Flugten for at redde sit Liv, da han kom til Hajstrup, sad der 5 Pile i hans Kappe — denne Kappe hang i over 100 Aar i Bylderup kirke.

Aabenraa

Frederik d. 1. kom med sine holstenske Tropper — indtog Aabenraa og afbrændte den. Oprindeligt var Aabenraa et lille Fiskerleje omkranset af store uigennemtrængelige Skove på de stejle Møræneskrænter og i de dybe Kløfter.

Vi ved dog, at da Kong Valdemar Sejr i 1219 kom hjem fra det berømmelige Slag i Estland, hvor Dannebrog iflg. Overleveringen faldt ned fra Himlen, landede han her i Aabenraa — 1½ km fra dette Sted i Hjelm Skov ved en Høj, der stadig kaldes Kongehøjen. Senere byggede Dron-

ning Margrethe Brøndlund Slot her i Aabenraa — et iøvrigt ret ubetydeligt Slot, som aldrig blev færdigt. Den dybe Fjord gav baggrund for en af Danmarks bedste Havne, Aabenraa blev en betydelig Søfartsby, i 1800-Tallet var der her i Byen 5 Træskibsværfter og Byen havde saa stor en Handelsflaade, at den langt oversteg de andre sønderjyske Byer, den havde endda flere Skibe end Flensborg.

I 1870-erne var mellem 5 og 600 Aabenraaere paa Tugt hele Kloden over.

Særlig fra Løjt Land kom der mange Søfolk, her opstod rige Kaptajnslægter. Traditionen var, at man tog til Søs i de unge Aar, og kom hjem i 40 Aars Alderen og bosatte sig som velhavende Gaardmænd.

Med Dampskibenes Fremkomst var Aabenraas Storhedstid forbi, de sidste Sejlskibe blev bygget i 1890.

Landbefolkningens Vilkaar

1350 var det store Pestaar, Overleveringen siger at 4/5 af Sønderjyllands Befolkning døde af Pest. Danmarks ældste Pesttjørn staar paa Broagerland. Omkring 1600 var der Velstand i Sønderjylland. Da Wallensteins Tropper i 1623 brød ind i Landet, kaldtes det Sølvlandet, men Velstanden fik hurtig Ben at gaa paa, værst gik det ud over Omraaderne nærmest ved Hærvejen.

I en Klage til Hertugen lyder det: »Alt Kvæget er drevet væk — Hestene er taget — Korn og Foder fjernet — Svin og Gæs er spist — Vogne, Plove og Redskaber er brændt — Klæder og Sko er røvet.«

En Præst har gjort sine Tab saaledes op — 40 Læs utærsket Korn, 7 Heste, 24 Stk. Kvæg, 6 Bistader, 28 Gæs, 16 Svin, 5 vogne — Sengeklæder — Gangklæder — Husgeraad. Mange Gaarde gik op i Luer, mellem ½ og ¼ døde af Tyfus.

Landet var i den dybeste Armod — Slægter uddøde og mange Gaarde laa øde. Men Ploven sattes atter i Jorden — man begyndte forfra — det var i 1625.

I 1643-45 gentog Katastrofen fra 1625 sig, da Svenskerne, det var Torstenson Perioden, mærkelig nok tier de gamle Kilder noget med Oplysninger fra denne Periode, Maaske havde Befolkningen ikke ret meget at miste, og Tropperne er taget til bedre Egne.

1657 kom den tredie Krig, først Svenskerne, senere vore Hjælpetropper, Polakker, Brandeborgere og Kroater, de var de værste. Atter var det skæbnesvangert at bo ved Hærvejen, og endnu 100 Aar efter laa der stadig Ødegaarde her. Tænk paa, at der mellem disse tre Krige var kun 36 Aar, — stakkels Mennesker, der var født omkring 1600.

Af skræk for de barbariske tropper flygtede Befolkningen ud i Moseomraader eller andre

ujejsomme Steder, naar man saa tænker paa, at det var den haarde Vinter da Svenskerne gik over Isen. Mange Døde af Kulde, andre af Pest, som Tropperne kom med, det var denne Gang Plettyfus — 1659 var det værste Aar, da døde i Sognene omkring Hærvejen $\frac{1}{3}$ af Befolkningen og enkelte Byer uddøde helt.

Mange havde tabt Modet — unge Bønderkarle blev lovet 4-10 Aars Skattefrihed, naar de blot ville overtage en Ødegaard uden Betaling. Her på Brøndlund Slot spærredes unge Bønderkarle ind og fik først Lov at komme ud mod at love at overtage en Ejendom, de maatte selv vælge en, uanset i hvilken By.

Stærke Slægter

Men i 1700-Tallet blev Tiderne bedre. Udskiftningen bedre. Udskiftningen tog Fart — i Varnæs blev Byen udskiftet i 1711, og Gaardene blev udflyttet to og to, saa kunne man bedre hjælpe hinanden under vanskelige Forhold. Dette skabte en hidtil ukendt Velstand. Landskabet forandrede, der blev etableret Skel og Diger med levende Hegn, men Menneskerne forandrede ogsaa.

Der kom en Tidsperiode med megen Strid mellem Konge og Hertug, snart havde den ene overtaget, snart den anden, men Administrationen var altid uændret. Skatterne og — det vil sige Jordskatterne — de var høje — og skulle betales, — enten det var til Konge eller Hertug — og Kongen fik Skyld for at have de haardeste Opkrævere. Den aarlige Jordskat laa paa gennemsnitlig 15% af Ejendommens Taksationsværdi.

Bonden havde kun at respektere Magten — hans Mening spurgte ingen om.

Befolkningen havde en vis patriotisk Indstilling over for Kongen, men nogen egentlig Nationalitetsfølelse havde man ikke, man følte sig først og fremmest som Slesvigere. Det gottorpske Styre var populært, og maaske fik Hertugen ofte en større Glorie, end han egentlig havde fortjent.

Den store Del af Befolkningen ansaa ham for deres Landsfader, — de kunne vel næppe andet, — det var ham Præsten bad for i Kirken, — og i Ve og Vel var det hans Embedsmænd, man henvendte sig til, paa alle offentlige Bygninger var hans Vaaben. Virkelig Nationalfølelse kendtes ikke — det var først og fremmest Haabet om Fred og Kampen for det daglige Brød, der talte.

Ved Enevældens Indførelse var Befolkningstallet i Danmark ikke ret meget over $\frac{1}{2}$ Mill., i Sønderjylland var Befolkningstætheden endnu mindre. Kongen ejede 50% af Jorden, Herremændene 44% og kun 6% var i Selveje, i Nordslesvig var omkring Halvdelen i Selveje, senere dog lidt mindre, men mange Gaarde var Arvefæstegaarde, enten under Konge eller Hertug, og disse havde Fæsteafgifter, der næsten kun var symbolske, paa min egen Gaard kender

jeg Fæsteafgiften fra 1723-1856, da den blev afløst til Selveje.

Paa et Areal, der svarer til omkring 50 ha. meget svær Lerjord, var den aarlige Ydelse 1 Rigsdaler og 27 Skilling, og der var uændret Ydelse i samtlige 133 Aar.

Selv om den sønderjyske Bonde ofte havde det særdeles svært, blev han aldrig kuet.

Men i Marts 1808 blev der atter Krig, vi blev besat af 40.000 franske og spanske Tropper, der skulle beskytte os mod Englænderne.

Denne Gang slap Hærvejs-beboerne naadigt for større Skærmydsler — andre maatte holde for, men 1813 blev vi besat af russiske Kosakker, det varede dog kun kort Tid.

Værre blev Tiden efter Statsbankerotten, Skatten fordobledes, Ejendommens Pris faldt til $\frac{1}{5}$ og Kornprisen til $\frac{1}{4}$ og mange gik Bankerot.

I min Hjemby kunne en Gaardmand paa en Gaard paa 60 ha. ikke betale Lønnen til sin Fodermester, de blev derfor enige om at bytte Stilling, men næste Gang, der var gaaet et halvt Aar, maatte de bytte tilbage, saadan byttede de flere Gange, men til sidst lykkedes det Fodermesteren at betale Lønnen ud.

Omkring 1830 begyndte en ny Tid at fremstaa, det var Dønningerne efter den franske Revolution i 1789, nye liberale Ideer strømmede sydfra op gennem Europa, Enevoldsherskere blev styrtet, Riger samlet paa en ny Maade, bl.a. det preussiske Rige. Den gamle Patriotisme blev forladt, der kom en vaagnende Nationalfølelse overalt.

For Menigmand stod den danske Enevoldskonge som Repræsentant for en forældet Tid, Landbrugskrisen var ikke en isoleret dansk Krise, — den omfattede hele Europa, — alligevel fik den danske Konge ufortjent en væsentlig Del af Skylden for de herskende Tilstande.

Arvingerne efter det holstenske Ridderskab forlangte Slesvig mere skilt fra Kongeriget, de havde søde Drømme om et selvstændigt Slesvig-Holsten.

En Oprørsbevægelse blev med stærke Kræfter sydfra skabt og fik vel en Del Tilslutning særlig fra Slesvigs sydlige Omraade.

Det var Baggrunden for Krigen 1848-50. Som bekendt sejrede Danmark — der er uendelig meget at fortælle om den Tid, men det maa ligge.

Danmark forlangte nu Slesvig tilsluttet Kongeriget, hermed mente Preussens Bismarck at have et tilstrækkeligt Alibi til et længe næret Ønske om at knuse Danmark militært.

Resultatet kender vi jo alle. Baade Holsten og Slesvig blev indlemmet i det preussiske Rige.

Nu begyndte Nordslesvigerne for Alvor at bekende Kulør, det Regime og den Mentalitet var dem totalt ukendt, det var det danske Sprog man

i første Række kæmpede for, i den nye Tidsaand var der sket noget nyt, nu var det Sprog og Kultur, der blev bestemmende for Sindelaget.

Alm. Slesvigere var selvstændige, men dansk-orienterede — blev tvunget til at tage stilling.

Op gennem de 56 Udlændinghedsaar blev via stadig haardere preussiske Love sat haardere og haardere Tommelskruer paa den frembrusende Danskhed, men Tryk Avler Modtryk, den nord-slesviske Befolkning stod Distancen, stædigt modstod man de preussiske Metoder, nu vidste man hvor Moderlandet var, og hvad det stod for.

I begyndelsen valgte mange at blive danske Statsborgere, det blev det, man kaldte Optanter, man kunne godt eje Jord, men hvad nyttede det, naar der efter Forgodtbefindende kunne komme Udvisningsordre med faa Timers Varsel.

Nu begyndte Ungdommen at udvandre til Danmark og andre nordiske Lande til Amerika o.s.v. det var særlig de unge Mænd, der ikke ville være preussiske soldater, man anslaar at omkring 60.000 flygtede fra Nordslesvig.

Landet var i Forvejen relativt tyndt befolket, der blev for faa til at overtage Ejendommene, Jorden blev billig, da de unge Piger kom i Over-tal kunne de ikke blive gift. Der fortælles om en Slægtsbonde, der maatte sælge Gaarden, han havde 8 Sønner, men de var alle rejst ud.

Omkring 1889 var der nogen, der gik ind for andre Tanker. Skulle Nordslesvig bevares paa danske Hænder, maatte Ungdommen bevares. Fra tysk Side havde man begyndt at købe Jord op og oprette de saakaldte Domænegaarde som særlige tyske Kulturcentre. Sønnerne blev nu hjemme og tog den forhadte tyske Militærtrøje, det var for at bevare Retten til den fædrene Jord.

1914-1918 maatte Nordslesvigs Ungdom deltage i en Krig, der var dem imod. 6000 af den bedste Ungdom faldt paa Europas Slagmarker og 7000 kom lemlæstede og mærkede hjem. Der registreredes 1500 Enker til 5000 faderløse Børn.

Med Livet som Indsats havde de fulgt Pligtens tunge Bud, selv tyske Befalingsmænd maatte indrømme, at Sønderjyder var paalidelige og pligt-opfyldende, selv om de maatte kæmpe for en Sag, der ikke var deres.

1920 var for Nordslesvig et Glædens Aar, da stemte de sig endelig hjem til Danmark. Med undtagelse af Haderslev, der havde et knebent dansk Flertal, havde de andre sønderjyske Købstæder tysk Flertal, men Landdistrikterne havde et overvældende dansk Flertal. Det var den danske Bonde og Smaakaardsmand der stemte Sønderjyl-land hjem.

»Folkehjem« var blevet Danskhedens Højborg, og det var under den store Glædesfest her H.P. Hanssen udtalte Bjørnsons Ord: »Alt hvad Fædrene har kæmpet — Mødrene har grædt — har den Herre stille lempet — saa vi vandt vor Ret«.

Dog efter Glæden kom Hverdagen.

Sønderjylland stod med et Landbrug, der ikke var forgældet, men alle Resourcer var tømt, efter de 4 Krigsaar med for lidt Mandskab. Børn, Kvinder og gamle Mænd var hovedbestanddelen af befolkningen. De arbejdsføre unge Mænd var faldet i Krigen. Manglerne var overalt store. Driften maatte omlægges til danske Forhold, det vil sige meget større animalsk Produktion, og dertil var Bygningerne uegnet.

Mange stod vel lidt famlende i Begyndelsen, store Laan maatte tages, og da Produktionen endelig var klar og man for Alvor skulle til at producere, kom 30-ernes Krise, og ramte den haardt nord fra Kongeaaen, ramte den dobbelt haardt i Sønderjylland, mange maatte gaa fra Gaardene, næsten alle var mere eller mindre insolvente, men ogsaa denne Krise fik en Ende.

I Dag er Sønderjylland fuldt på Højde med det øvrige Land.

Sønderjylland har faa Herregaarde, men de almindelige Bedrifter har en gennemsnitlige Størrelse, der er højere end det øvrige Land.

Torp Friis Møller.

Selvangivelse anno 1700

Allerede i begyndelsen af 1700-tallet indgav borgerne selvangivelser, ikke over indtægt, men om husstandens forhold, hvilket dog ogsaa dannede grundlag for beskatningen. Herom kan man læse i årbog 1982 fra Historisk Samfund for Fyns Stift, der ogsaa indeholder en række andre artikler fra Fyn og omliggende øer.

Det er ogsaa i denne bog, man kan læse, at »Storbyliv synes ikke at appellere til fynboer. De livsmål og samlivsformer, hvis funktionelle grundlag forsvandt for 200 år siden, er dukket op igen i nyere tid fra ønsket om at »genskabe« det nære samfund, som man havde i ældre tid«.

Folk fortæller

Et er at skrive sine erindringer. Det kan være svært nok.

Noget andet er at få dem udgivet. Ofte når godt og interessant erindringsstof derfor aldrig ud til interesserede. Det vil foreningen »Danmarks Folkeminder« nu søge at råde bod på, idet den har åbnet en slags kulturhistorisk »værksted«, hvor man hjælper folk til at få udgivet deres erindringer i en serie, »Folk fortæller«. Nærmere oplysninger kan fås på adressen: Birketinget 6, 2300 København S.

Hvem er jeg?

Danmark har fået ny arvelov, hvilket i tiden fremover vil sætte slægtsforskere og andre mange grå hår i hovedet.

På opfordring skriver provst Villy Sørensen, Kerteminde om den ny lov.

1. april 1982 trådte en ny lov - nr. 193 af 29. april 1981 - i kraft, og den har altså kunnet fejre sin eetårs fødselsdag. I al ubemærkethed, ligesom selve loven også blev til i ret stor ubemærkethed - og ikke desto mindre er den intet mindre end en revolution på det væsentlige område, som hedder det enkelte menneskes identitet. Loven er, som det hedder: Lov om personnavne- og mand og mand imellem kaldes den af os, som har med den at gøre for »den nye navnelov«. Indtil den lov kom, kan man sige, at det, der bestemte en persons identitet, var navnet. Med få undtagelser fulgte det samme navn den samme person livet igennem - og de mulige ændringer var ret så stramt reguleret. Man kunne ikke hedde eet i dag og noget andet om fjorten dage. For navnet var personens identitet. De tidligere ændringer i love og bestemmelser vedrørende navne, har alle taget sigte på at stramme denne regel.

Således blev i 1961 den indtil da gældende mulighed for at tillægge et barn et næsten hvilket som helst mellemnavn ophævet. Dermed var det forbi med at kalde en dreng - som historien fortæller - Erhard Bernhard Ingemann Dingemann Krudt Splint Larsen. Nej - regulære fornavne og kun mellemnavn, som havde hævd i familien. Den stramning vedrørende mellemnavne er bibeholdt i den nye navnelov - men det er også den eneste - ellers er der givet meget frie tøjler, så frie at personidentiteten ikke længere kan være bundet til navnet. Lad mig nævne nogle muligheder. Ved indgåelse af ægteskab var det jo tidligere det normale, at ægteparret førte mandens efternavn - eller at bruden ved særlig begæring beholdt sig pigenavn. Nu er grundreglen den, at hver part beholder sit navn, men man kan enes om at bære enten mandens eller kvindens efternavn - og mellem disse muligheder kan man principielt skifte, så ofte man vil blot ved anmeldelse til vielsesstedet.

Ved et barns fødsel var reglen den, at var barnet født i ægteskab fik det straks faderens efternavn, var det født udenfor ægteskab, moderens. Nu er reglen den, at kun hvis forældrene bærer samme efternavn, får barnet det straks ved fødslen - bærer

de forskellige efternavne, skal der vælges i forbindelse med barnets dåb eller navngivning, der nu skal ske inden 6 måneder. Men igen - dette valg er ikke mere bindende, end at man så snart det skal være og så tit det skal være kan ændre til en af de andre muligheder. Og her er gennemført fuld ligestilling mellem børn født i og udenfor ægteskab. Fornavne var før det mest urørlige af alt - de kunne kun ændres eller slettes efter særdeles gode grunde. Nu kan man ved anmeldelse til sit dåbs- eller navngivningssofn slette et eller flere fornavne og antage et eller flere nye.

Samtidig kan man jo så ændre sit efternavn - her er mulighederne dog ikke så mange blot ved anmeldelse til kirkebogen, væsentligst er her, at man altid kan antage sin moders pigenavn. Andre navne, der har været efternavne i slægten - til og med oldeforældre - kan man få som mellemnavn.

Så hvis jeg skulle blive ked af mit døbenavn, kan jeg f.eks. vælge at ville hedde Michael til fornavn, min moders pigenavn var Nissen, og en af mine oldeforældre hed Juhler - så blot ved anmeldelse kan jeg komme til at hedde Michael Juhler Nissen. Hvis jeg nu ikke er tilfreds med det, men gerne vil hedde Juhler til efternavn så er der ingen problemer. Det skal blot ordnes ved navnebevis gennem statsamtet, men sådant navnebevis skal gives. Der kan derfor blive en rig variation i mellemnavne og efternavne at skifte mellem livet igennem. Et eksempel giver 8 forskellige mellemnavnsmuligheder - og alle disse navne kan hver for sig ved navnebevis blive efternavn. Det er ikke for meget sagt, at man - om man gider - hver måned kan ændre sit navn, og vel at mærke ikke bare noget, man kalder sig, men som noget, der står med stempel og underskrift på ens dåbs- eller navneattest. De vil give mig ret i, at hermed er navnet afskaffet som bærer af personens identitet. Men til gengæld har vi jo alle fået noget som følger med os fra vugge til grav og forbliver uændret, nemlig **personnummeret**. Det er altså det, der i fremtiden skal sige, hvem vi egentlig er.

Villy Sørensen.

090911.1641 ~ 111232.8972

270452.3819

Fra Tærskelo til Folketing . . .

I efteråret 1870 stod den 18-årige gårdmandssøn Niels Peder Nielsen i sin fædregård ved Munkebo og tærskede sommerens kornavl med plejl. Han var sine forældres eneste søn og han var meget videbegærlig og læselysten. Forældrene var opvakte og flittige bønderfolk. Faderen lærte sønnen at skrive, læse og regne endnu før skolegangen var begyndt.

Moderen var en begavet kvinde fra sognet, og der blev levet et rigt åndeligt hjemmeliv. Faderen, den gamle Niels Nielsen, skulle egentlig have været gift med en velhavende gårdmandsdatter fra egnen, men han foretrak den mindre velhavende Dorthe - »der var mere værd end 10.000 rigsdaler«, hvilket viste sig at være rigtigt. Det var ikke alle bønderfolk, der dengang giftede sig af kærlighed til hinanden. Som oftest bestemte forældrene over de unges giftermål.

I den stedlige skole måtte den unge Niels Peder Nielsen terpe Balles Lærebog og Balslevs bibelhistorie. Ved en eksamen måtte han som 11årig forklare sine pligter som ægtemand, fader, husbond, iøvrigt en opremsning, der gav til resultat, at præsten som censor gav ham et venligt nik.

Som 12-årig blev han elev hos den mærkelige og talentfulde skolemand Morten Eskesen i Odense. Undervisningen her omfattede et væld af kæmpeviser, gamle kvad og fortidsbeskrivelser, men eleverne var vågne og interesserede. Enkelte dage gik Morten Eskesen med nogle af sine elever ud til Kristen Kolds Friskole i Dalum. Så kunne de to originale skolemænd skæmte sammen og underholde eleverne så det blev nogle uforglemmelige timer. N. P. N. ville gerne have været elev hos Kristen Kold og eventuelt uddannet sig til friskolelærer, men skolemanden døde 1870. Så blev Askov valgt som uddannelsessted. Men før han kunne tage på skole, måtte han tærskede hele sommerens avl. Derfor stod han dag efter dag og aften efter aften og slog plejlslag i tusindvis. Når det blev mørkt, tændte han en lille lygte, som forsigtigt blev ophængt i de brandfarlige omgivelser.

Så blev tærskningen overstået. Træt og udaset men med en uimodståelig trang til at søge viden og kundskab ankom han til Askov med nogle dages forsinkelse. Når Askov blev valgt, skyldes det også, at nogle forudgående elever eller omrejsende foredragsholdere havde forklaret, at på Askov gik det »fejnt« (med fart).

Niels Peter Lindø

Videbegærlig og fremadstræbende unge ville gerne være med, hvor det gik »fejnt«. Man havde også hørt, at lærerstaben var både Venstremænd og Grundtvigianere.

NPN boede sammen med to vestjyder, en sønderjyde og en »sællænder«. Der var sprogvanskeligheder på stuen. Alle talte deres hjemegns dialekt, men efterhånden blev forbrødringen bedre. Den vinter var der ialt 77 elever på skolen. Om de daglige forhold hed det i NPNs beskrivelse, at kosten var udmærket. Forstander Ludvig Schrøder spiste ved samme bord som eleverne, og han kunne være fuld af spøgefulde bemærkninger. Der spistes morgenmad kl. 7¼. Middagsmad kl. 12½, mellemmad kl. 4½ og nadver kl. 8½.

Der var denne vinter stor kirkegang hos pastor Svejstrup, og flere fremmede foredragsholdere kom på skolen og forklarede »inden- og udenlandske forhold med kraft«. Månederne gik og de mange ungdomsspirer foldede sig ud og gjorde sig parate til at vokse op og blive til folkegavn og samfundsgrøde.

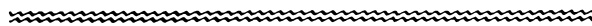
NPN vendte hjem og deltog i landbrugsarbejdet, og snart fik han sit eget hjem og egen be-

drift. Der kom tider med strengt legemligt arbejde og med megen læsning og mødevirksomhed. Askoveleverne blev som regel agtede mænd i deres hjemsogne og de allerfleste følte sig forpligtede til at tage del i det folkelige og politiske arbejde. NPN blev stærkt engageret i foreningsarbejdet, navnlig efter at han og hustruen, Ane Kirstine Jørgensen, var flyttet til en større bedrift i Sdr. Nærrå. Her var han medvirkende til, at der blev oprettet kvægavls- og kontrolforening, vælgerforening, friskoleforening samt agrarforening og han var fremtrædende i arbejdet med at oprette Odense Eksporthuset. Overalt virkede han som en meget veltalende og fremskridtsvenlig mand.

Senere fulgte arbejdet for politisk oplysning, først som Venstres kandidat i Kertemindekredsen, og nu blev han hurtigt kendt som politiker under navnet N. P. Lindø.

Efter to vellykkede valgkampagner i Kertemindekredsen valgtes han som folketingsmand i Veringekredsen efter skolemanden Harald Holm. Der holdtes 30 vælgermøder inden sejren var hjemme med 1020 stemmer mod 721 stemmer, der faldt på modkandidaten, højskoleforstander N. Tang, Emdrupborg. Lindø genvalgtes ved de efterfølgende valg, men den 24. juni 1911 måtte han nedlægge sit mandat på grund af sygdom. På det tidspunkt havde han forlængst været landskendt som politiker. Han havde været med til at bygge en ny samfundsstruktur op. Han havde set »visnepolitikken« blæse bort som avner for vinden. Han havde været med til at rejse bondestanden til kamp for frihed og økonomisk fremgang, og han havde set demokratiet og parlamentarismen sejre. En uforglemmelig udvikling for en bondesøn, der drømte stort og stærkt, medens han svang plejlen på det hjemlige lo-gulv.

Edvard Andersen.

Kvinderne på landet slider stadig bravt

Trods alle moderne hjælpemidler

Med forfatterens tilladelse bringer vi nedenstående artikel hentet fra »Morgenposten«.

Danske landbokvinder er gode fortællere, der også formår at sætte ord på papir trods de syv års skolegang, mange undskylder sig med.

Det siger mag. art. Marianne Zenius, der på grundlag af spørgeskemaer, interviews og beretninger fra ældre og yngre landbokvinder har skrevet en stor og levende bog om livet på landet i Danmark i de sidste 80 år.

Bogen hedder kort og godt »Landbokvinden i det 20. århundrede«, og det er Gads Forlag, der har påtaget sig at videresende dette stykke kulturhistorie til folk i by og på land. Udgangspunktet er den kolosale udvikling, det danske landbrug har gennemgået i vor tid, en udvikling, der i høj grad har ændret landhusholdningens altid temmelig hårdhændede livs- og arbejdsvilkår.

En travl hverdag

Den kvinde, der før i tiden stod i spidsen for en landhusholdning, skulle helst være i stand til at tilrettelægge arbejdet, så ikke blot den daglige husholdning, men også utallige ekstraarbejder kunne afvikles i takt med opgaverne ude i landbruget, fastslår Marianne Zenius.

Malkning, fodring, spandevask og pasning af fjerkræ skulle samordnes med de daglige pligter inde, så hjemmet blev holdt rent og ryddeligt, maden stod på bordet til tiden, og børnene og eventuelle ældre mennesker fik den fornødne pasning. Samtidig skulle ekstraopgaver som bagning, syltning, slagtning, storvask, henkogning, hovedrengøring og forberedelser til højtider-

ne tilpasses opgaver som roelugning, højbjærgning, høst og optagelse af roer og kartofler.

Desuden skulle husmoderen sørge for, at haven blev passet og alle produkterne udnyttet om sommeren. Om vinteren skulle hun afse tid til fornyelser og syning af familiens linned og garderobe.

Når alle disse materielle forhold var i orden, forventedes det, at hun desuden havde overskud til andre, og netop denne detalje har fået en landhusholder i bogen til at udstøde dette suk:

Når jeg nu tænker tilbage på tiden på gården, er det med en vis afmagt og dårlig samvittighed. Der var så mange, man gerne ville være noget for, og som var afhængige af ens gøren og ladden, så det kunne være svært at slå til. Først var der vore forældre, som jo kun havde os, vore børn og så de unge, vi havde i vort brød. Men man gjorde, hvad man kunne, og det, man på det tidspunkt mente var rigtigt . . .

Før vaskemaskinen

Bogen er blevet til på initiativ af Landbrugsministeriets Produktivitetsudvalgs Husholdningsudvalg og trods den besværlige titel, der nok kan give dunkle anelser om tungsindig læsning, er det blevet til en spændende beretning om en fortid, der ikke er langt borte, men langt nok til, at der i dag er tale om helt ændrede levevilkår for de allerfleste landbofamilier.

Før i tiden gav en gård arbejde og indtægter til en masse mennesker, husbond og madmor, karle og piger. I dag er mand og kone tit alene om at klare bedriften, og i tilgift har konen somme tider job uden for hjemmet. Til gengæld har der, både ude og inde, fundet en gennemgribende mekanisering sted. Især i de seneste tredive år.

Et af de mange hverdagsfotografier viser, hvordan to kvinder og en stor dreng skyller tøj ved vandposten på gårdspladsen, og der er andre billeder fra vaskedagen eller vaskedagene og levende beskrivelser af kvindernes tilværelse i dampende bryggers med soda, brun sæbe, sæbspåner og slidsomt arbejde på vasketræt.

Nogle steder slog mange familier sig sammen om »en Nilbro vaskemaskine fra Otterup på Fyn, der både kunne koge og va-

ske«. Man fyrede under den med brænde, og så kørte tøjet rundt ved el, lyder forklaringen, og der var andre primitive vaskemaskiner, som skulle overtage arbejdet ved vaskebrættet, men som i virkeligheden krævede lige så megen energi.

I dag, da vaskemaskinen er almindeligt udstyr i de fleste hjem, forekommer det underligt at læse om det fremskridt, der forundtes husmødrene så tæt på nutiden som i 50'erne: vaskemaskinen Ferm, hvori tøjet først kom over efter kogning i gruedlen. En undersøgelse i midten af 50'erne viste, at en tredjedel af alle landhusmødre stadig klarede storvasken helt uden maskiner til hjælp.

Aldrig alene

Men hverdagen på landet var naturligvis andet end storvask og madlavning. Det var også noget med et dejligt fællesskab, både hjemme på gårdene og ude blandt andre i nabolaget. Det vil sige dejligt var det måske ikke altid, for nogle landhusmødre følte, at de havde for lidt tid sammen med deres mand.

En af dem siger i bogen: - Et stort problem var det, at man altid var omgivet af mennesker. Nu bagefter kan jeg godt se, at min mand og jeg fik talt alt for lidt sammen om vigtige ting. Man orkede simpelt hen ikke en diskussion, når man træt efter dagens gerning var kommet i seng.

Et fællesskab

Men langt de fleste landbokvinder ser tilbage til de mange arbejdsår sammen med manden med stor glæde, og de har aldrig følt den gamle arbejdsdeling på landet mellem mand og kvinde som noget undertrykkende. Hver havde sine nøje afgrænsede ansvarsområder, og kvinderne følte, at den plads, de udfyldte, var nøjagtigt lige så væsentlig som mandens.

Hvis man spørger landbokvinden i dag, om hun føler sig privilegeret, vil svaret nok komme med noget forbehold, mener Marianne Zenius. Men de fleste er dog enige om, at en landbrugsejendom stadig kan danne en meget god ramme omkring et familieliv med mand og børn. De, der har kunnet se deres børn vokse op i et dagligt fællesskab omkring gårdens drift, føler sig trods alt privilegerede.

Men det er en kendsgerning, at de unge landhusmødre af i dag mange steder er spændt lige så hårdt for som deres mødre, svigermødre og bedstemødre. Selv om de har moderne hjælpemidler, er de til gengæld alene om arbejdet, og tit har de desuden arbejde uden for hjemmet, enten af lyst eller fordi det er økonomisk nødvendigt.

— Hvor længe kan de holde til det? spørger en ældre landhusmor i bogen.

Inge Holm Knudsen.

Et besøg på Løken Landbrugsskole!

På slægtsgårdsforeningens tur til Norge aflagde vi bl.a. besøg på statens forsøgsstation, »Løken«, en gård små 1000 meter over havet og ti breddegrader nordligere end Sønderjylland.

En af turens deltagere, gdr. Thomas Thomsen, »Rydgård« på Als, fortæller fra besøget:

— Inspektøren på forsøgsstationen, Olsen, viste os rundt, og fortalte. Løken er oprindelig en katolsk præstegård, men i 1922 overtog staten den og lavede den til forsøgsstation. På Løken eksperimenteres med sorter, der er særligt yde-dygtige under de vanskelige forhold, d.v.s. kan trives med en vækstperiode fra kun maj.

Allerede i oktober kommer sneen. Den ligger som et beskyttende lag på jorden og betyder, at der sjældent kommer skader på overvintrende afgrøder.

Egnen får årligt en nedbør på ca. 500 mm, hvoraf de 300 kommer om sommeren. Arets gennemsnitstemperatur er 1,8 grader, men sommeren er varm, omend kort, med varmegrader op til 30 og 20 lyse timer i døgnet.

Løken har mange forsøg med bjergningsmetoder på de stejle marker, hvor der fortrinsvis dyrkes græs og engafgrøder. Egnens landmænd inviteres så til Løken, hvor de orienteres om de nye og bedre dyrknings-bjergningsmetoder, og så

håber man, den ny viden vil brede sig som ringe i vandet.

Den typiske gård i området er på ca. 6 hektar, har et dusin køer og en del får. Fårene og lammene går hjemme ved brugene indtil lammene er små to måneder gamle, hvorefter de kommer op på fælles græsgange og bliver slagtefærdige i løbet af tre måneder.

Den norske gennemsnits-landmandsfamilie har en indtægt på ca. 100.000 kr. (ca. 1,4 persons indsats).

Stiler mod selvforsyning

For ca. 12 år siden skete der i norsk kvægbrug nærmest en revolution. Der var da ca. ti forskellige racer, der alle mere eller mindre var kommet ud i indavlsproblemer. Så fik en fremsynet mand imidlertid forenet alle racerne til én, hvilket gav en kolossal ydelsesfremgang, der bedst illustreres ved, at mælkemængden steg - til trods for at antallet af køer blev halveret!

Ligesom herhjemme døjer også norsk landbrug med overproduktionsproblemer. På et spørgsmål om, hvordan man vil tackle problemet, svarede Olsen, at Norge ønsker en selvforsyningsgrad tæt på 100 (man har ikke glemt den sidste verdenskrig), ikke mindst for at bevare grundlaget for, at

der også kan bo mennesker ude i de mere øde områder, som f.eks. Løken-egnen. Man ønsker ikke, at livet skal gå i stå i disse naturskønne områder.

Man satser på en **ikke større** men billigere produktion, på hjemmeavlet grovfoder og ikke så meget kraftfoder - som for øjeblikket udgør 50 pct. af køernes foder.

Fine plæner

I Norge ser man usædvanligt mange fine, velholdte græsplæner, og også på det område gør Løken en indsats. Man har en lang række parceller, hvor der dyrkes forskellige slags græsser, så man kan finde frem til de bedst egnede under de givne forhold. På Løken så vi også en meteorologisk station.

Til slut vil vi gerne takke for en meget vellykket tur. Tak til dem, der stod for arrangementet.

*Elly og Thomas Thomsen,
»Rydgård«.*

Sommerens fødselsdage

I den stille sommertid har nogle af vore markante medlemmer indenfor Slægtsgaardsforeningen rundet fødselsdage, hvorfor vi ikke undlader her fra bladet at sende en hjertelig hilsen med gode ønsker for tiden fremover.

Nanna Frifelt, Salomon Frifelts gæve enke, lagde for og fyldte den 19. juni 85 år. Nanna Frifelt, som vi her i bladet har givet et billede af for et par år siden, er et af vore trofaste medlemmer, der tager levende del i foreningens virke, og det er hver gang vi mødes en glæde at få hendes hjertelige smil og varme håndtryk. Vi glæder os til mange møder endnu og ønsker alt godt for årene fremover.

Christen Thyboe, Randerskredsens formand, er ved at være en af veteranerne i Slægtsgårdsfore-

ningen, i hvis hovedbestyrelse han har siddet en længere årrække. Den 20. juni rundede Thyboe de 60, og vi benytter lejligheden til at takke for mange års samarbejde med alle gode ønsker for kommende dage.

Knud Raunkjær, gårdejerer på Raunkjærgaard ved Tarm er et nyt/gammelt navn i foreningen. Nyt, idet han har fået tid til at lade sig indvælge i landsstyrelsen, med sin store indsigt i mange forhold glæder vi os i foreningen, men også på hjemegnen, hvor forfædrene har sat sine dybe spor.

Knud Raunkjær fyldte 60, d. 26. juni, og forening og blad føjer sine bedste ønsker til alle de mange, der allerede er blevet fødselaren til del.

Red.

Fra arbejdsmarken

HADERSLEV KREDS

har holdt sin årlige sommerudflugt, der i år gik til Ballum.

Man samledes på Lorenzens gård, der er slægts-ejet, og hvor en slægtning, fru Birgitte Kjenes-Spoorendonk (hollænder) bød velkommen og holdt et glimrende indlæg, og på en levende måde fortalte gårdens historie. Mange gamle ting, der her med pietet og nænsomhed er værnet om blev beset og beundret. Kniplingestueudstillingen er ganske speciel.

Man kørte herfra til Ballum Sluse, hvor diggreve Niels Lorenzen fortalte om sluse, dige og marsk. Vi kørte eller gik derefter til møllerne, og fik en omtale af deres oprindelige funktion, samt den nuværende turistmæssige antikvitet.

Med et skue ind over Skærbæk Enge, med de tusindvis af græssende kreaturer fortalte Hans Kjær, Skærbæk, om den forsvundne landsby, Misthusum. Historie og undergang i vor historiske

tids værste stormflod oktober 1634.

Efter en blæsende og kold aften nød man des mere kaffen på Slusekroen, som næsten ikke kunne huse den interesserede flok, der havde fundet vej til marsken (hen mod 100 mennesker).

Der blev sunget så taget næsten løftede sig. Niels Lorentzen holdt et kort men inspireret foredrag, der emnemæssigt spændte fra Kristen Kolds Virke i Forballum, Brorsons i Aanderup, til afvanding af Ballum Enge, digesikring, stormflodsberedskab, alarmering m.m.

Spørgsmål bagefter gik på saltvandssø, forurening, digeskat, tilstikning, fugleføde ved ebbe og flod og meget mere.

Formanden for den lokale slægtsgaardsforening Thomas Dalmann kunne da også med fuld tilfredshed slutte aftenen. Efter aftensangen »Der står et slot i Vesterled«, drog alle beriget hjem.

H.K.

Slægtsgaardsforeningens Randers-kreds har i samarbejde med slægts- og lokalhistorisk forening for Nørre-, Sønder og Mals Herred, lørdag den 18. juni haft en særdeles udbytterig eftermiddag til Rosenholm slot. Chr. Thyboe bød velkommen. Derefter var der rundvisning på det skønne slot under ledelse af baronesse Rosenkrantz.

Efter en hjertestyrkning begav deltagerne sig til Hornslet Kirke, hvor sognepræsten meget levende og interessant berettede om kirkens historie samt om de personer af slægten Rosenkrantz fra Rosenholm, der er begravet i Kirken.

Formanden for lokalhistorisk forening Willy Helbo takkede deltagerne for fremmødet og udtrykte håbet om, at de to foreninger måtte få lejlighed til at samarbejde om ting af fælles interesse i tiden fremover.

Christen Thyboe.

»SJÆLLAND SYD«

Dansk Slægtsgårdsforenings afdeling »Sjælland Syd« havde tirsdag d. 5. juli indbudt til halvdagstur. I strålende sommervejrhavde 120 deltagere en storslået oplevelse i Sydsjællands smukke natur. Turens 1.ste besøg gjaldt »Fladsågård«, hvor deltagerne samledes i den smukke park til en forfriskning og godsejer Chr. Gassmann bød velkommen og fortalte om gårdens historie og drift. - Fladså var oprindeligt en landsby bestående af 6 gårde samt en anneksgård til Næstelsø præstegård. I 1826 nedlagdes landsbyen og jordene sammenlagdes til den nuværende »Fladsågård«, som i 1847 købtes af Chr. Gassmanns oldefar, C.F. Gassmann. - Derefter var der åbent hus både i hovedbygningen og avlsbygningerne. Besøget sluttede med at deltagerne kørte gennem markerne og gjorde holdt på »Fårebakkerne«, hvorfra der er en storslået udsigt over Sydsjælland.

Derefter kørtes ad små veje til Brandelevs forsamlingshus, hvor kaffen var parat. - Her bød foreningens formand, Meta Larsen, velkommen, og ejerne af to af Brandelevs gamle slægtsgårde, Børge Nielsen og Jens Bavnegård, fortalte om deres gårde, som man besøgte efter kaffen. Begge gårde var meget fint drevne med velholdte bygninger og smukke haver, der efterlod det indtryk hos deltagerne, at man værner om den kultur, som landbohjem udgør. - Man samledes atter i forsamlingshuset om den medbragte mad, og her takkede Richard Andersen, Brandelev for en meget vellykket dag. Ole Kragh, Brandelev, fortalte om landsbyen Brandelevs historie og de to af byens gårde, man havde besøgt. Slægterne på begge gårde kan følges flere hundrede år tilbage i tiden.

Formanden, Meta Larsen, takkede deltagerne for det fine fremmøde og rettede en særlig tak til værtsfamilierne. Derefter sluttedes dagen med et par timers dans.

Ole Krogh Jensen.

NORDSJÆLLANDSKREDSEN holdt sommermøde den 16. juli.

Efter kaffen i Gl. Holte sejlede vi på Mølleåen og Lyngby og Bagsværd søerne, så den interessante udstilling på Sophienholm og kørte med bus forbi Mølleåens møller for at slutte med middag i Brede Gamle Spisehus.

Vejrguderne var med os og vi havde held til at vise noget frem, som man ikke lige kommer forbi hver dag. Det blev en dejlig tur med mange nye indtryk.

I.H.

Norgestur

Dybt i dale ligger bygder
mellem høje fjelde
vejen snor sig op i sving
atter ned, mod dalens ring.
Sceneriet er så smukt
foss og fremspring, huse, bugt.
Fjeldsider går lige ned
frygten for der sker et skred
talen stilner, der bli'r tyst
eftertankens stund får rum
hertets banker i ens bryst
menneskerøsten, ganske stum.
Eftermiddags højfjeldslys
blandes med et stille gys
Fjeldkæder tindrer snebelagt
dråbesøer ved solens magt
barskt og øde, høje lag
når op over bussens tag.
Højfjeldshotel og spredte hytter
smeltevand med plørepytter
sneboldkamp nær Sankt Hans
kan kun dyrkes udenlands.
Nedad går det - nedad nu
vejbånd snor sig ind og ud
snart langs fjordens blanke vand
bussen bærer alle mand (og kvinder)
snakken tager atter til
se engang - nej se det spil.
Bygder spejler sig i fjorde
bed ved bed af dyrket jorde.
— Norge, Norge barsk og stor
klippesats og bølgefjord
du vil altid ha' en plads
i ens sind og tanke
og bag hjemmets dagligliv
sno sig som en ranke.

Kathrine Jepsen.

Velkommen til nye medlemmer

Gårdejer Arne Andersen,
»Dammegaard«,
Stangevej 3,
3760 Gudhjem.

Gårdejere Karen Margrethe
og Henning Jensen,
Spangsagergård,
Tørslevvej 61, Skuldelev,
4050 Skibby.

Gårdejere Gunhild og
Martinus Pedersen,
»Vestergård«,
Vestergårdsvej 7, Borris,
6900 Skjern.

Sygehjælper
Per Bøjlesen Vig,
Nørregade 35,
6900 Skjern.

Gårdejer Henry Green,
Røgindevej 1, Sømose,
6950 Ringkøbing.

Gårdejer Søren Bentzen,
»Torngaard«,
Torngaardsvej 17,
9440 Aabybro.

Gårdejere Johanne
og Lauritz Hansen,
Kattedamsvej 106,
9440 Aabybro.

Gårdejere Ingrid og
Esben Saksager,
»Saksager«,
Saksagervej 190,
9760 Vraa.

Gårdejer Hjalmar Andersen,
Enghavevej 31, Myrup,
4700 Næstved.

Gårdejer Jørgen Hansen,
»Hannes-lyst«,
Dyreborgvej 5, Bjerne Mark,
5600 Fåborg.

Gårdejer Peder Pedersen,
»Højagergaard«,
Lindehusvej 1, Sallinge,
5750 Ringe.

Else og Aksel Sørensen,
Svalevej 6,
6880 Tarm.

Handelsmedhjælper
Bent Pedersen,
Kongevej 56,
6900 Skjern.

Jens og Anna Jensens fond...

udlåner penge til unge landmænds etablering, også ved generationsskifte. Årlige ydelse uden kurstab for tiden 12 procent, hvoraf 9 procent er rente. Henvendelse til:

Proprietær Bent Bjergskov, Rosenlund, Rynkeby, telefon (09) 39 13 17.

Henvendelse til fonden skal være indsendt senest 1/6 eller 1/12 hvert år.

Slægtsgårdsarkivet meddeler nye priser:

Udarbejdelse af Slægtsgårdsdiplom .. kr. 150,-
Folketællingsundersøgelse ..... kr. 60,.

Arkivudvalget.

Alle medlemmer
bør have . . .

Fås på sekretariatet,
hos redaktøren samt
hos kredsformændene.
Pris 20 kr.

Det nye emblem

Vi skaffer penge til gårde.

København: Jarmers Plads 2
1590 København V. Tlf. (01) 12 53 00

Århus: Åboulevarden 69,
8100 Århus C. Tlf. (06) 12 53 00

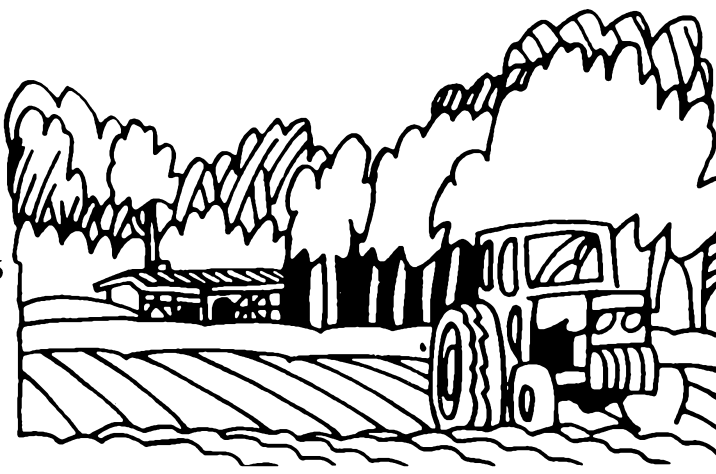
Herning: Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. (07) 12 53 00

Afd. kontor i Ålborg: Algade 38,
9100 Ålborg. Tlf. (08) 12 53 00

Afd.kontor i Odense: Jernbanegade 16
5000 Odense. Tlf. (09) 12 53 00

Kreditforeningen Danmark

Skaf foreningen nye medlemmer!

Undertegnede foreslår, at nedennævnte får tilsendt materiale om Dansk Slægtsgaardsforening og opfordres til at blive medlem:

----- Titel -----

----- Navn -----

----- Postadresse -----

----- den 19 -----

----- Underskrift -----

Ønsker man ikke at klippe i bladet, kan forslag indsendes til sekretariatet på alm. postkort.

Skattemæssig rådgivning
Økonomisk rådgivning
Selvangivelser
Generationsskifte
Vejledning ved
ejendomshandler
Regnskab og revision

Speciale: Landbrugsregnskaber
- 20 års erfaring.

Regnskabsfirmaet

K. POULSEN WINTHER

Agronom - Buen - 9800 Hjørring

Tlf. (08) 92 52 88 Privat: (08) 99 83 22

Vi værdsætter danske landbrug

Kreditforeningslån til investeringer, generationsskifte og andre formål optages i Forenede Kreditforeninger og i Jyllands Kreditforening.

Og det er ikke nogen tilfældighed, at det er sådan. Gennem mange års arbejde med vurdering af dansk jord har vi fået et erfaringsmateriale, der kommer dansk landbrug til gode hver eneste dag.

Derfor er De sikker på faglig ekspertise og solid dømmekraft, når De låner i kreditforeningen – og det gør hovedparten af de danske landmænd.

Lånegrænse

De kan optage lån inden for 45% af ejendommens kontante værdi, og besætning og driftsinventar kan medlånes.

Traditionelle lån

Traditionelle lån er lån, hvor ydelsen er konstant gennem hele lånets løbetid. Disse lån kan optages til alle formål.

Løbetiden er maksimalt 30 år.

Indekslån

Lån til nyopførelse samt om- og tilbygning af landbrugsejendomme, herunder stuehuse, kan ydes som indeksslån.

Løbetiden er maksimalt 30½ år.

Ydelsen på indeksslån er mindre end på traditionelle lån i starten og større senere hen. Ydelse og restgæld på indeksslånet vil blive reguleret to gange årligt på basis af den halv-årlige procentvise ændring i nettoprisindekset.

Tal med kreditforeningen

Men de nøjagtige oplysninger om Deres lånemuligheder får De ved at ringe til kreditforeningen eller ved at henvende Dem til en af vore landbrugskyndige vurderingsinspektører.

Har De lyst til at læse nærmere om låne-reglerne, kan De bestille vor landbrugs-brochure, der fremsendes fra dag til dag.

I Jylland

**JYLLANDS
KREDITFORENING**

6100 HADERSLEV, Åstrupvej 13, Tlf. (04) 52 70 00
6950 RINGKØBING, Hemingsvej 3, Tlf. (07) 32 01 11
8800 VIBORG, Set, Mathiasgade 1-3, Tlf. (06) 62 33 33
9100 AALBORG, Boulevarden 43, Tlf. (08) 12 38 77
8260 ÅRHUS-VIBY J, Kongsgårdsvej 6, Tlf. (06) 14 88 00

– og på øerne

**FORENEDE
KREDITFORENINGER**

Fynsområdet:
Mageløs 2, Postboks 343,
5100 Odense C - Tlf. (09) 11 77 77

Området øst for Storebælt:
Otte Mønsteds Plads 11, Postboks 333,
1503 København V - Tlf. (01) 15 34 34